

בעזרת ה' יתברך

ספר
מגדל נאה

פרשת וישב

מאת
נפתלי אהרן וקשטיין



פרשת וישב

ובזה יש לפרש בס"ד מה שנאמר עוד שם
(בראשית מ"ה כ"ד) "וישלח את אחיו
וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך",
ופירש רש"י שם, "אל תרגזו בדרך, אל
תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם
הדרך", ע"כ. והיינו, שלאחר שסיפר להם
יוסף על המשא ומתן ב"דבר הלכה" זו של
"עגלה ערופה", וכל מה שדן עם אחיו בעת
פרידתם, חשש יוסף שמא יעסקו ביניהם
בדרך חזרתם בפלפולה של תורה בסוגיא
זו, ועל כן יעז להם שלא לעשות כן, בכדי
שלא יתעכבו בדרך יותר מדאי, ושלל
יתאחרו מלצער לאביהם את בשורת החיים.

והנה, מה שפירש רש"י ז"ל, שעסקו אז
בפרשת עגלה ערופה, מקורו
בדברי רבותינו ז"ל במדרש (דב"ד ג' א'), וכך
אמרו שם, "אמר להם, אם יאמין לכם, הרי
מוטב, ואם לאו, אתם אומרים לו, בשעה
שפירשתי מומך, (ובי) לא בפרשת עגלה
ערופה הייתי עוסק". צ"ע, לא נתפרש לנו
שם במדרש, באיזו מן ההלכות שבדיני
"עגלה ערופה" עסקו אז.

והנה, זה לשון ה"חוקוני", "פירש רש"י,
סימן מסר להם, במה היה
עוסק, ושפירש מומך בעגלה ערופה, ואם
תאמר, מה סימן הוא זה, אלל, אביו
ליהו, כדמתרגמינו, וישלחהו מעמק
חברון, ואליה, אמר לו יוסף לאביו, חזור

ויאמר לו לך נא ראה את שלום
אחיך ואת שלום הצאן
והשיבני דבר וישלחהו מעמק חברון
ויבא שבמה (בראשית ל"ז י"ד), והקשה רש"י
ז"ל, "מעמק חברון, והלא חברון בהר,
שנאמר, ויעלו בנגב ויבא עד חברון", ותיכף,
"אלל, מעצה עמוקה של אותו צדיק
הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר
לאברהם בין הצדקים, כי גר יהיה זרעך",
ע"כ. ומעשה, על פי דרכו של רש"י ז"ל
אשר הוליא את תיבת "עמק" מפשוטו של
מקרא, נראה ליישב עוד בס"ד, על פי דרשה
נוספת שדרשו חכמינו ז"ל בתיבת "עמק".

והוא, בהקדם מאמר הכתוב בפרשת ויגש
(בראשית מ"ה כ"ז), "וידברו אליו
את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם
וירא את העגלות אשר שלח יוסף
לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם",
ופירש רש"י, "את כל דברי יוסף, סימן
מסר להם, במה היה עוסק בשפירש
מומך, בפרשת עגלה ערופה, וזהו שנאמר,
וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר
אשר שלח פרעה", ע"כ. ונראה לזכור בס"ד,
שיעקב אביו נהג בדבר זה, כמו שאמרו
חכמינו ז"ל (ברכות דף ל"א ע"א ועיבודין דף ס"ד
ע"א), "אל יפטר אדם מחבירו אלא
מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו".
ובעת שנפרד יעקב מיוסף, למד עמו "דבר
הלכה" זו, של "עגלה ערופה".

בך, אמר לו, בני, גדולה לוי, שעתידה פרשת עגלה ערופה שנוספה בתורה, כדכתיב, ידינו לא שפכו את הדם (דברים כ"א ז'), וכי תעלה על דעתך שסנהדרין הורגין, אלא, לא פטרנוהו בלא מזון ובלא לוייה (סוטה דף מ"ה ע"ב), וסימן בחון הוא, שלא היה יודע בו, אלא אביו והוא, ויש מפרשים, שצאותו עגלות (הע' בתיקוד פת"ח) ששלת, היו בהן עגלות (הע' בתיקוד סג"ל) למשוך אותם, וכך היה סימן, שהלשון נופל על הלשון, כמו ששנינו, עגלה המושבת בקרון, פסולה לעגלה ערופה" (סוטה דף מ"ו ע"א). עד כאן דבריו הנפלאים של ה"חזקוני", (וכך פירשו עוד מרבתינו הראשונים ז"ל).

ומעתה, על פי דבריו, נראה לומר בדרכי אפשר בס"ד, שיעקב ויוסף עסקו אז בסוגיא זו ממש הנזכר שם בפירושו, דהיינו, דיני "עגלה המושבת בקרון", שהיא "פסולה לעגלה ערופה". ואף על פי שאין לנו ראיה לדבר, אולם זכר לדבר איכא. הא כיצד, שכן, הרי מקרא מלא דיבר הכתוב, ואמר, "וישלחהו מעמק חברון", והנה, כבר גילה לנו רש"י ז"ל בפירושו, שאין כוונת התיבות "עמק חברון" כאן כפשוטו וכמשמעו, שהרי, "חברון בהר הוא ולא בעמק", ועל כן פירש בדרכי הדרכ, וכאמור. ועתה, על פי כל האמור עד הנה, נוכל להוסיף ולדרוש בה בס"ד. והוא, על פי מה שפירשו חכמינו ז"ל בכמה מקומות, שתיבות "עמק" נרמז על "עומקה של הלכה". וכגון, מה שדרכו חכמינו ז"ל (מגילה דף ב' ע"א ועוד), על הפסוק "וילין יהושע בלילה ההוא בתוך העמק" (יהושע ח' ט' י"ג), "אמר רבי יוחנן, מלמד שלן בעומקה של הלכה".

להיפטר מחבירו "אלא מתוך דבר הלכה", והנה, גם דבר זה גופו נרמז כאן בתיבת "חברון" (כס"ו), שעולה בגימ' כמנין התיבות "דבר הלכה" (כס"ו). וכמה עסקו אז, בסוגיית "עגלה המושבת בקרון", וכאמור למעלה, והנה, גם דבר זה נרמז כאן בס"ד, בנוטריקון של תיבת "עמק".

ועל כל זה אמר להם יוסף לאחיו, "אל תרגזו בדרך", כלומר, "אל תתעסקו בדבר הלכה", והוא, ככדי "שלא תרגזו עליכם הדרך", וכלשון רש"י שם. והיינו, שלאחר שסיפר להם יוסף על המשא ומתן ב"דבר הלכה" זו של "עגלה ערופה", ועל כל מה שקנו בסוגיא זו בעת פרידתם, חשק יוסף שמא יעסקו בדרכי חזרתם בסוגיא זו, ועל כן יעץ להם שלא לעשות כן, ככדי שלא יתעכבו בדרכי ויתאחרו מלכשר טוב לאביהם.

ובך אמר להם, "אל תתעסקו בדבר הלכה", כלומר, שלא יתעסקו באותו "דבר הלכה" (כס"ו) שנרמז בתיבת "חברון" (כס"ו), ואשר אותו למד עם אביהם יעקב בעת ששלח אותו "מעמק חברון" לדרוש בשלום אחיו, ושלא יפלו עתה ב"פלפולה של תורה", ושלא יעסקו עתה ב"עומקה של הלכה" זו. והנה, גם זה נרמז כאן בס"ד, שכן, תיבת "תרגזו" (תרט"ז) עולה בגימ' כתיבת "התורה" (תרט"ז), ותיבת "בדרך" (ככ"ו) עולה בגימ' כתיבת "פלפול" (ככ"ו), והיינו, שלא "תרגזו בדרך", ושלא תעסקו עתה ב"פלפולא דאורייתא", ב"פלפול התורה", בהלכה זו של "עגלה המושבת בקרון".

* * *

ועל פי זה יש לפרש עוד בס"ד, כמה שכתב רש"י, "סימן מסר להם, במה היה עוסק בשפירש ממנו, בפרשת

ונמצא מעתה, שנרמז כאן בתיבות "וישלחהו מעמק חברון", שיעקב ויוסף נפרדו אז מתוך "עומקה של הלכה". וכל כך למה, משום שאין לו לאדם

עגלה ערופה", להיטו, שמסר להם דבר זה עלמנו, שכאשר היו לומדים תורה יחדיו, היו עושים להם "סימנים" לזכרון, ככלי שיהיו הדברים "שגורים ומוזמנים בפיהם" (כלשון ה"ארחות צדיקים" בשער התורה), והוא, על ידי עתה של חכמינו ז"ל, שאמרו (עירובין דף כ"ד ע"ב), "אין התורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר, שימה בפיהם, אל תקרי שימה, אלא סימנה", וכן כן, עשו להם סימן זה בתיבת "עמק", שהוא נוטריקון "עגלה בוישבת קרון", וכאמור.

והנה, דבר זה גופו נרמז בס"ד בתיבת "עמק" (י"י) שעולה בגימ' בתיבת "סימנים" (י"י). והיינו, שמה שגילה יוסף לאחיו שהם עסקו אז ב"עומקה של הלכה" בסוגיית "עגלה בוישבת קרון", דבר זה שימש לו ליוסף לשם "סימן" בידו אחיו עבור יעקב אביהם, והוא, על ידי זה שמסר להם "סימנים" למסור לאביהם בתיבה זו גופא, ושכך יאמרו לו ליעקב, שהם נפרדו זה מזה ב"עמק הברון", ופתיבת "עמק" נוטריקון "עגלה בוישבת קרון", ופתיבת "הברון" עולה בגימטריא "דבר הלכה", וככל האמור למעלה, ומתוך ה"סימנים" הללו ידע יעקב שאמת צפיהם, ועל כן "ותחי רוח יעקב אביהם".

* * *

ונראה לפרש עוד בס"ד, במאמר הכתוב הנ"ל (בראשית מ"ה כ"ד) "וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך", ובמה שפירש רש"י שם, "אל תרגזו בדרך, אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגז עליכם הדרך", שכן, הדברים תמוהים לכאורה, וכי חפץ היה יוסף למנוע מאחיו מלקיים מצוות "ובלבתך בדרך".

ברם, צעת שנפטר יעקב מיוסף, הכי עסקו אז ב"עומקה של הלכה"

וב"פלפולה של תורה", ובזה קיימו את מאמר חכמינו ז"ל (ברכות דף ל"א ע"א ועירובין דף ס"ד ע"א), "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו", וכאמור למעלה. אלא שעתה, צעת שנפרד יוסף מאחיו, אמר להם, שלא יעשו כן עתה הפעם, אלא יקיימו את הפרידה על פי הנהוג בלימוד שקודם התפילה, שהוא מתוך "הלכה פסוקה" דווקא, ולא מתוך "דבר הלכה", וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות דף ל"א ע"א) "אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה", וכמו שפירש רש"י שם, "הלכה פסוקה, שאינה צריכה עיון, שלא יהא מהרהר בה בתפלתו".

ואמר להם יוסף, "אל תרגזו בדרך", ובתיבת "בדרך" רמז להם על מצוות "ובלבתך בדרך", ואמר להם, שצפוע הזאת "אל תתעסקו בדבר הלכה" בדרך, כלומר, במה שמכונה שם בגמרא בשם "דבר הלכה", להיטו, ב"עומקה של הלכה" וב"פלפולה של תורה", אלא, עתה הפעם, תקיימו מצוות לימוד התורה בדרך, באופן של "הלכה פסוקה" בלבד, והוא, על מנת "שלא תרגז עליכם הדרך", כלומר, שהכי "הלכה פסוקה" אינה צריכה "עיון", ומתוך כך לא יהיו "מהרהרים" בה יותר מדאי צעת הליכתם, ועל ידי זה "לא תרגזו" ותתארך "עליהם הדרך", ועל דרך שפירש רש"י שם בגמרא על "הלכה פסוקה", וכנ"ל.

ובל זה נרמז בס"ד בגוף התיבות "אל תרגזו בדרך", וכמו שרמזנו לעיל. שכן, תיבת "תרגזו" (תרט"ז) עולה בגימ' בתיבת "התורה" (תרט"ז), ותיבת "בדרך" (כ"ו) עולה בגימ' בתיבת "פלפול" (כ"ו). והיינו, שלא יעסקו עתה הפעם ב"פלפול דאורייתא", ב"פלפול התורה", אלא רק ב"הלכה פסוקה" בלבד.